

Clarissa Partsi sõnaraamat

KOOLISÕNARAAMAT: KOOL, SÕNA, RAAMAT

C. Partsi. Eesti-inglise sõnaraamat koolidele. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn, «Valgus», 1984.

Sõnaraamat on keelesuhtluse võimaldajaid ja soodustajaid. Ilmuv sõnaraamat peegeldab kohaliku filoloogია, lingvistika, kirjastamis- ning trükikunsti seisundit, näitab vaimuelu tukset. Ka taskusõnaraamat. Ka koolisõnaraamat.

Kirjastus «Valgus» rõõmustas keelesõpru mõne aja eest Clarissa Partsi «Eesti-inglise sõnaraamatu koolidele» (alal EISK) teise, parandatud ja täiendatud trükiga. Kahekesi Melanie Rauga inglise-eesti koolisõnaraamatuga (vt. 31. augusti «Sirpi ja Vasarat») on ta kutsutud ja seatud korras- ta võõrkeeleasju meie koolis ja võib-olla mujalgi. Vana-meister Johannes Silveti «Eesti-inglise sõnaraamat» (2. tr., Tallinn, 1980) koolimajja hästi ei sobi, olles liiga mahukas ja mitte sisaldades hääldusi. Siit sügeneski idee ilmutada EISK, mille praegusest poog- navõrra õhem esmaväljaanne viisteist aastat tagasi trüki- pressi nägi.

Sõnaraamatu prestiiži mää- rab kasutajaskonna hulgas tema õhustik, tema aura. Mis oleksid selle õhustiku kompo- nendid? Kindlasti kaane- ja leheküljekujundus, šrift. Esma- muljegi on oluline, et tekiks või võimenduks positiivne õpi- hoiak, tärkaks keelerõõm. EISK vastne kuub. (autor T. Aru) on kena, soliidne ning... noorteükskõikne samas. Muidu- gi tulevad hinnangu andmisel pehmen-dava asjaoluna arvesse meie trükikodade kasnad ka- nevõimalused: kunstniku origi- naalne idee lihtsalt ei saa tati materialiseeruda.

Miks puudub EISK kaanel taas ingliskeelne rööptiitel? Miks ilutseb pea kõigil meil kirjastatavate sõnaraamatute kaanel ja seljal vaid eesti- keelne kirje? Sõnaraamatu ülesannet ei tohi me käsitada ühekülgselt: ta vahendab keeli ikkagi mitte ühes, vaid kahes suunas, olles mujal meie kul- tuurisaadik.

«Sõnaraamatu kasutajale» peatükilt ootaksin enamat põh- jalikkust, lugemakutsuvust (ka teksti paigutuse poolest), suu- remat noorõppuri mõtelaadile vastavust. (Sõandaksin välja pakkuda midagi *à la* «Kuidas sellest sõnaraamatust kõige enam kasu saada?») Samuti ei tohiks peljata sõnaraamatukrii- tilise suhtumise kujundamist kohe sissejuhatuses: teadku kõik, et ükski sõnaraamat maa- ilmas pole veatu autoriteet,

ta on juba ilmudes tsipa vana- nenud, EISK mahuga teoselt ei saagi nõuda kõiki sõnu, nende vasteid, sünonüüme jne. Sissejuhatus on alul mainitud õhustiku oluline kujundaja. Leheküljel 4 lubatud lühendi- valimikku ma EISK-st ei avas- tanud. Kuna ei tea oma ek- semplaril lehti puuduvat, olen sunnitud selle lubaduse trüki- vigade kontosse kandma.

Koolisõnaraamatu keelema- terjal ei peaks allakirjutanu- meelst võrduma pelgalt kõigi õpikute sõnavara summaga. Õppur soovib leida veel teisi ta- vakeelendeid, kasvõi lihtsalt hu- vi pärast, et kuidas see sõna /väljend küll võõras keeles võiks kõlada. Autoril tuleb edu saavutamiseks tunda noorte keele-eelistusi, nende elulaadi. Intuitsiooni tähtsust — mida võtta, mida jätta — ei saa alahinnata. Kui õpilane oma arvates elementaarset **neolo- gismi** või isegi **moesõna** kee- leteatmikust ei leia, võib lan- geda tema jaoks kohe selle teose, halvemat juhul kogu keele(õppe) prestiiži.

Peab tunnistama, et EISK on eelmainitud patust — väl- ja arvatud kõnekeelsused ja släng — üsna puhas. Vaatasin sealt huupi järele mitmeid uudissõnu, millest valdav ena- mus asetseb oma õige koha peal (isegi rula ja näts!). Nüüd kirjakeelset ununenut: **edastama**, **kummikud** (olemas **kummisäärrikud**), **leelis** (olemas **hape** ja **lakmuspaber**), **linas- tuma**, **linnalähirong**/-buss, **mo- no** (fooniline), **ohutusäär**, **pas- takas**, **raadidojaam** (olemas pikavõitu **raadiosaatejaam**), **rist- mlik**, **ringristmik**, **süüme**, **tek- sa** (se)d. Mõnikord viidatakse lähema ning moodsama sõna juurest traditsioonilisele (tele- vaataja = **televisioonivaataja**, **ilve** = **juurdekask**). Kas ei peaks mitte vastupidiselt tali- tama?

Arhailiselt kõlab **pioneeride koondus**, võõramaiguliselt kui- das see on eesti keeles?. **Mag- netofoonloma** võib ju OS-is fi- gureerida, EISK-s on ta liiast, niikuinii käbele ei näi minevat. Tuleb tunnustavalt märkida, et isegi VOK-i poleemikast põh- justanud võõrkohanimele otsu- sest pole EISK mõnda hiili- nud: leiame **København** = **Ko- penhaagen**. Kuid kus on siis **Venezia**? Selle asemel näeb üksnes maavillast **Veneetsiat**.

Praegu olekski paras hetk sekka poetada **tähelepanek**, mis eesti leksikograafiat üldise- maltki puudutab. Nimelt jääb ikka ja taas meie sõnaraama- tutesse haaramata osa elemen- taarsõnavarast. Mis kaalutus-

tel? Ehk sõandab keegi sõna võtta ja seda veenvalt moti- veerida? Tundub siiski, et me pole ausad (loe: oleme silma- kirjalikud) kattes osa vokabu- laari teadlikult kaleviga. Nii- viisi tugevdame irratsionaal- seid keeletabusid — keelatud vilj on aga magus. Kui took- sime need üldtuntud kuid tõr- jutud sõnad tähestikujärjestu- ses õiges kohas sobivate märke- tega. (nt. kõnek(eelne), halv(ustav), sl(äng), fam(i- liaarne), vulg(aarne), meie valesuhtumised hääbuksid suu- re tõenäosusega. Seda teed tä- heb juba tükk aega rahvusva- heline leksikograafia. Arvan ka, et eksisteerivate (keele)- eelarvamuste avalik arutelu on parim vahend neist jagusaam- miseks.

Kooliõpilane teab juba üsna mitmeid sellesinatse maailma termineid. Seetõttu pole kuigi- võrd mõtet näidata sõna eri- alalist kuuluvust, kui see te- mat endast nähtub. EISK-s on kvartett muus., põhjapool- kera ja -poolus geogr., poniarv mat. (järgarv samas mat-mär- keta).

Inglise keele poolle oleks ol- nud nutikas järgarvude ette panna alati määrav artikkel the, too tuntud arajääjast vi- gadepõhjustaja. Kõnekeelsusi napib, nagu eestigi poolle, slängist rääkimata.

Pass meie mõistes oleks do- mestic passport, passport ükski on välispass. Juhiluba (LE-s muide juhiltunnistus) võib olla ka lihtsalt licence.

Käesoleva kirjutisega tahak- sin ka siiralt tänada EISK autorit Clarissa Partsi. Sest EISK — suhtestades värskest meie ja inglise keele — on kokkuvõttes tegeult hea sõnaraamat. Soovitan EISK-d iga keelesõbra käsigogusse. Kuid EISK 30 000-line arv on eranditult (kooli)raamatuko- gudele ette nähtud ja poeletti- del jääb üle neid vaid igatse- da. Meie sõnaraamatupõua taustal pole just mõistlik EISK-d ainuüksi kooli päris- osaks kuulutada. Missugune näeks välja tablett (õigemini mikstuur), mis meie sõnaraa- matuasjandust toniseeriks?

Eesti leksikograafia kaldub ajast maha jääma. Ilmselt tu- leb kõrgkoolipedaagoogidel te- rasema silmaga oma tudengeid seirata — vajame hädasti värskeid nimesid leksikograa- fiapõlule. Huvilisi ning sobi- vaid noori leidub, olen veen- dunud.

Sõnaraamatud on olulised kultuurikanalid. Sõnaraamatud on rahvaste lähendajad.

UNO SCHULTZ